

MEDICINSKA FAKULTETEN
Lunds universitet
Institutionen för logopedi och foniatri

"Vad har du på hjärtat"?

**Betydelsen av vanlighet och genomskinlighet för
idiomförståelse hos normalspråkiga skolbarn**

**Ingmarie Andersson
Anna Christiansson**

**Logopedutbildningen, 1999
Vetenskapligt arbete, 20 poäng**

Handledare: Birgitta Sahlén

ETT VARMT TACK TILL :

vår handledare Birgitta Sahlén som med sitt stora engagemang och ämneskunnande lotsat oss genom uppsatsskrivandet,

Karl Radeborg, Psykologiska institutionen, för hjälp med konstruktion av skattningsformulär och statistisk bearbetning,

barnen som villigt deltog och därmed möjliggjorde vår undersökning,

lärare och logopedstudenter som ställt upp och hjälpt oss med skattning av idiomerna,

kurskamrater och personal vid Institutionen för logopedi och foniatry samt våra familjer och vänner som på olika sätt stöttat och uppmuntrat oss.

SAMMANFATTNING

Idiom är en typ av språkliga uttryck som vi ofta använder i vårt tal t ex ”jag ska hålla tummarna”. Vissa forskare menar att ju vanligare ett idiom är desto lättare har barn att förstå det. Andra forskare anser att graden av genomskinlighet i idiomet är avgörande för förståelsen. Vårt syfte var att undersöka om det fanns något samband mellan förståelse av idiom hos 51 normalspråkiga barn i åldern 8 till 10 år och vuxnas skattning av vanlighet och genomskinlighet hos idiomerna. En videofilm med scener där 16 idiom användes i vardagssituationer utgjorde underlag för bedömning av idiomförståelse. Ett skattningsformulär utformades och studenter och lärare ombads skatta vanlighet och genomskinlighet hos idiomerna enligt en 5-gradig skala. Vi fann att barnen hade en god förståelse av idiomerna. Vi fann inget signifikant samband mellan barnens resultat på idiomförståelse och skattningarna av idiomernas vanlighet och genomskinlighet när samtliga vuxnas skattningar användes som underlag för beräkningarna. Lärare verksamma i Skåne och lärare verksamma i Småland skiljde sig dock signifikant beträffande uppfattning av idiomernas vanlighet och genomskinlighet. När vi renodlade skattningarna geografiskt, det vill säga när skattningar gjorda av lärare verksamma i Skåne relaterades till barnens resultat på idiomförståelse fann vi en tendens till samband. I framtida studier av idiomförståelse bör därför hänsyn tas till regionala skillnader.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	Sid
1. INLEDNING	1
2. SYFTE	1
3. BAKGRUND	2
3.1 Definitioner	2
3.1.1 Skillnaden mellan metafor och idiom enligt klassisk och modern metafor teori	2
3.1.2 Similer	2
3.2 Faktorer som påverkar idiomförståelsen	3
3.2.1 Vanlighet och genomskinlighet hos idiomerna	3
3.2.2 Idiom som innehåller perceptuellt påtagliga och kroppsliga analogier	3
3.2.3 Barnets språkliga och kognitiva förmåga	3
3.2.4 Kontexten i vilken idiomförståelsen undersöks	4
3.2.5 Undersökningsmetodens betydelse för idiomförståelse	5
3.3 Undersökningar av hur vanlighet och genomskinlighet påverkar idiomförståelse	6
3.4 Geografiska och kulturella skillnader beträffande barns idiomförståelse	6
3.5 Idiomförståelse och 'theory of mind' hos normalspråkiga barn och barn med språkstörning	7
4. HYPOTES OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	7
5. METOD	8
5.1 Material	8
5.2 Deltagare	9
5.3 Procedur	9
5.4 Analys och poängsättning	10

6. RESULTAT	11
6.1 Idiomförståelse hos normalspråkiga svenska 8 – 10 åringar	11
6.1.1 'Forced choice'	11
6.1.2 Parafraivering	11
6.1.3 Ålder och kön	12
6.2 Ranking av idiomerna enligt vuxensskattning	12
6.3 Geografiska skillnader i de vuxnas skattning	12
6.4 Korrelationer mellan idiomförståelse (P) och grad av vanlighet och genomskinlighet	13
7. DISKUSSION	13
7.1 Hur förstår barn i 8 –10 års ålder idiom?	13
7.2 Parafraiserar barn i 8 – 10 års ålder idiom bättre än barn i 4 – 5 års ålder?	14
7.3 Geografiska skillnader i de vuxnas skattning av vanlighet och genomskinlighet hos idiomerna	15
7.4 Hur påverkas idiomförståelsen hos 8 –10 åringar av vanlighet och genomskinlighet	15
7.5 Metodöverväganden	16
7.6 Framtida forskning	16
8. SLUTSATSER	17
REFERENSER	18
BILAGOR	

1. INLEDNING

Idiom är vanligt förekommande i vårt språk. Ett idiom definieras populärt som ett metaforiskt uttryck som har en fast betydelse och där de ingående orden ofta inte kan böjas som t ex "vad har du på hjärtat". Förståelsen av idiom kommer relativt sent i barnets språkliga utveckling och vissa forskare anser att normalspråkiga barn inte förrän i 6 - 7 års åldern har full förståelse för idiom (Winner & Gardner, 1993). Att förstå idiom är viktigt för en god social utveckling men också för att kunna tillgodogöra sig undervisningen under skolåren (Milosky, 1994). Barn med språkstörningar har ofta problem med idiomförståelse.

Det finns olika åsikter bland forskare om vilka förmågor barnet behöver besitta för att förstå idiom. Några forskare har påvisat att det finns ett samband mellan ett barns förmåga att sätta sig in i hur andra människor tänker och känner (theory of mind) och förståelsen av idiom (Happé, 1993). Andra menar, att ordkunskap (semantisk förmåga) är en tillräcklig förutsättning (Winner & Gardner, 1993). Andra viktiga faktorer för barns förståelse av idiom är hur vanliga idiomerna är och hur lätt man kan 'se igenom' den verkliga betydelsen av uttrycket. Ett exempel på låg genomskinlighet är "det har du fått om bakfoten". Betydligt mera genomskinligt är idiomerna "sopa något under mattan".

Vårt arbete är en del i ett vetenskapligt projekt vid Institutionen för logopedi och foniatry vid Lunds universitet som undersöker olika aspekter av språkförståelse hos barn med språkstörning (Nettelbladt & Sahlén, 1995). Inom detta projekt undersöktes tidigare en referensgrupp av normalspråkiga 4-5-åringar beträffande idiomförståelse. Vårt bidrag i projektet är att undersöka förståelsen av samma idiom hos en grupp skolbarn i 8-10 års åldern samt att låta vuxna skatta idiomens vanlighet och genomskinlighet för att kunna relatera deras skattning till idiomförståelsen hos de normalspråkiga skolbarnen. Vi känner inte till några studier av idiomförståelse hos svenska skolbarn i åldern 8 till 10 år. Det är därför angeläget att undersöka idiomförståelse hos barn i denna åldersgrupp, inte minst om vi vill kunna bedöma idiomförståelse hos skolbarn med språkstörningar.

2. SYFTE

Syftet med vår undersökning var att studera hur normalspråkiga barn i 8-10 års åldern förstår idiom samt att låta vuxna skatta vanlighet och genomskinlighet hos idiomerna. Vi ville även undersöka sambandet mellan barnens förståelse av idiom och de vuxnas skattning av vanlighet och genomskinlighet hos dessa idiom. Ett ytterligare syfte var att undersöka om det fanns geografiska skillnader i de vuxnas skattning av idiomerna och att utifrån detta se om det fanns ett samband mellan hur vuxna och barn från samma geografiska område skattar respektive förstår idiomerna.

3. BAKGRUND

3.1 Definitioner

3.1.1 Skillnaden mellan metafor och idiom enligt klassisk och modern metafor teori

I litteraturen om barns förståelse av metaforiska uttryck är terminologin ofta oklar. Det är inte alltid författarna gör skillnad mellan metaforer och idiom. Enligt Lakoff (1993: 202) beskriver klassisk metafor teori metaforer som "nya och poetiska språkliga uttryck där ett eller flera ord i begreppet används utanför sin konventionella mening för att uttrycka någon form av likhet" (författarnas översättning.) I klassisk metafor teori betraktas således metaforen som ett språkligt uttryck.

I modern metafor teori tillhör däremot inte metaforen den språkliga nivån utan den kognitiva nivån. Metaforen är således skild från det språkliga uttrycket och sker på ett tankemässigt plan. Lakoff (1993: 203) säger att begreppet metafor är "a cross-domain mapping in the conceptual system". Lakoff och Johnson (1980) skriver att metaforen är en sådan självklar produkt av vår kognitiva förmåga och förmåga till begrepps bildning, att vi helt enkelt inte tänker på att mycket av det vi säger, hör och läser varje dag i själva verket är metaforiska uttryck. För att ytterligare klargöra skillnaden mellan metafor och idiom kan man säga att det inte går att testa metaforer med hjälp av språkliga uttryck.

Idiom tillhör den språkliga nivån och ingår i metaforiska uttryck. Vi kommer beträffande vår egen studie fortsättningsvis att använda ordet 'idiom', eftersom vi prövar förståelsen av språkliga uttryck. Idiom bör inte, vilket ofta gjorts i traditionell metafor teori, definieras utifrån absoluta kriterier. Ett multidimensionellt kontinuum-perspektiv bör anläggas, där idiom ses som *mer eller mindre* fasta konstruktioner utifrån lexikala och syntaktiska dimensioner. Vissa idiom tillåter lexikala eller syntaktiska modifieringar, t ex kan "smal som en sticka" ändras till "smala som stickor" medan andra idiom är mera fasta t ex "det var nära ögat". Relationen mellan den idiomatiska betydelsen och den bokstavliga betydelsen kan också vara mer eller mindre tydlig. Ibland kan relationen vara hölj d i historiskt dunkel t ex "det har du fått om bakfoten" (Lindfors Viklund, 1991).

3.1.2 Similer

Similer är idiom som alltid innehåller en språklig likhetsmarkör, ordet 'som' t ex "du är flitig som en myra" och "hon är rik som ett troll". Idiom och similer är inte två olika ömsesidigt uteslutande begrepp eftersom alla similer är idiom men alla idiom är inte similer. Vissa författare menar att similer är lättare att förstå än andra metaforiska uttryck (Happé, 1993; Malgady, 1977). En undersökning gjord av Malgady (1977) visade att normalspråkiga 5-åringar kunde förklara similer men inte idiom utan likhetsmarkör. I sin studie av barn med autism kom Happé (1993) fram till att en 'theory of mind' är en förutsättning för att förstå idiom men inte behövs för att förstå similer.

3.2 Faktorer som påverkar idiomförståelsen

3.2.1 Vanlighet och genomskinlighet hos idiomerna

Flera undersökningar har visat att grad av vanlighet och genomskinlighet i idiom är två viktiga faktorer för idiomförståelse hos barn och ungdomar (Nippold & Rudzinski, 1993; Nippold & Taylor, 1995). Vanlighet är ett mått på hur ofta ett idiom används i ett språk. "Att lägga korten på bordet" är exempel på ett idiom med hög vanlighet medan "att vädra morgonluft" är ett idiom med låg vanlighet (Lindfors Viklund, 1991). Ortony, Turner och Larson-Shapiro (1985) formulerade en teori, "the language experience hypothesis", som bygger på att det finns en relation mellan hur ofta ett barn träffat på ett idiom och hur bra barnet förstår idiomerna. Teorin får stöd i studier av Nippold och Rudzinski (1993) och Nippold och Taylor (1995).

Levorato och Cacciari (1992) visade att idiomets vanlighet spelar en större roll för förståelsen hos yngre barn (7-9 år) än hos äldre barn (över 9 år). Författarna undersökte idiomförståelse med en s.k. 'multiple-choice' uppgift där barnet gavs alternativa svarsmöjligheter.

Ett kännetecken för idiom är att uttryckets betydelse inte alltid kan härledas direkt ur ordens innebörd. Detta definieras av flera forskare som grad av genomskinlighet (Cacciari & Levorato, 1989; Milosky, 1994). Ju svårare det är att härleda idiomets innebörd från uttryckets bokstavliga betydelse desto lägre genomskinlighet har idiomerna. Ett exempel på låg genomskinlighet är "han fick sina fiskar varma", vilket betyder att personen ifråga blivit utskälld eller fått en uppsträckning. Ett exempel på hög genomskinlighet är "han var ute på hal is" (Lindfors Viklund, 1991).

3.2.2 Idiom som innehåller perceptuellt påtagliga och kroppsliga analogier

Vissa författare menar att idiom som tillhör kroppsdelarnas och vardagslivets sfärer är de som lättast avkodas och kopplas ihop med sin korrekta parafras (Lindfors Viklund, 1991). Exempel på kroppsdelsideom är "se mellan fingrarna" och "lägga näsan i blöt". Andra författare delar in idiom i perceptuella och icke-perceptuella (Winner & Gardner, 1993). Icke-perceptuella idiom är svårare att förstå än perceptuella idiom. Perceptuella idiom förbinder de speciella fysiska egenskaper som finns hos de båda domänerna 'kinder' och 'rosor' i exemplet "hennes kinder var som rosor". De icke-perceptuella idiomerna är baserade på likheter som inte kan uppfattas av våra sinnen utan är istället baserade på analogier mellan objekt, situationer eller händelser som är fysiskt olika men som ändå delar vissa inre strukturer och funktioner. Ett exempel på ett icke-sinnesbaserat idiom är "han är hård som sten", där den fysiska egenskapen jämförs med den psykiska (Winner & Gardner, 1993).

3.2.3 Barnets språkliga och kognitiva förmåga

Förmågan att kunna sätta sig in i en annan människas känslor, tankar och intentioner, kallas 'theory of mind' och anses av flera forskare vara en förutsättning för att förstå metaforiska uttryck (Happé, 1993). Barn med semantisk-pragmatisk störning, Aspergers syndrom och autism har en tendens att misstolka idiom (Kerbel & Grunwell, 1997). Individer med ovan

nämnda problematik har oftast en sämre utvecklad 'theory of mind' vilket gör att de har svårt att förstå metaforiska uttryck.

Winner och Gardner (1993) säger, att det enda som begränsar ett barns möjlighet att förstå idiom är hur välutvecklad barnets semantiska förmåga är. Författarna menar att det är domänkunskap, dvs kunskap om semantiska kategorier, och inte 'theory of mind' som är nödvändig för att förstå idiom. För att kunna förstå det metaforiska uttrycket "moln är kuddar" behöver barnet kunskap om de två domänerna "moln" och "kuddar". Detta är nödvändigt för att kunna se likheten, dvs inse att de båda domänerna delar vissa drag men inte alla.

Med stigande ålder ökar normalt barns semantiska kunskap och därmed förmågan att klara flera och mer komplicerade uttryck. Orsaken till att barn misslyckas med att tolka idiom kan, enligt Winner (1988), vara att de inte förstår liknelsen i uttrycket. Insikten att yttrandet inte ska uppfattas bokstavligt finns hos barnet och det är snarare en bristfällig tolkning, än en bokstavlig sådan, som blir resultatet av den bristande förståelsen. Barnet saknar eller har inte tillräckligt detaljerad kunskap om semantiska kategorier för att kunna dra paralleller mellan de berörda kategorierna. Barnet kan därför inte dra rätt slutsats om vad liknelsen avser.

Även om domänkunskap (semantisk-lexikal kunskap om liknelsens domäner) är viktig för barnets idiomförståelse så är den inte tillräcklig för full förståelse, eftersom detta även kräver pragmatisk förmåga. Pragmatisk förmåga innebär bl a att förstå skillnaden mellan vad som sägs och vad som menas; att kunna inse skillnaden mellan det metaforiska uttrycket och vanligt "prat". Full förståelse uppnås inte förrän i 6–7 års åldern hos normalspråkiga barn (Winner och Gardner, 1993). I 9 års åldern har barn en väl utvecklad förståelse för idiom. Denna ökar under tonåren. Barnets ordförråd tillväxer, förståelsen av komplexa satser ökar liksom omvärldskunskap och logiskt analyserande (Nippold, 1988; Winner, 1988).

En del forskare hävdar att barn lär sig idiom som stora lexikala enheter (Ackerman, 1982; Hoffman & Honeck, 1980). Senare års forskning har dock givit stöd för att vi lär oss olika idiom genom olika processer. Det kan vara så att vissa idiom lärs som lexikala enheter och andra genom en mer analyserande strategi där vi försöker skilja den icke-bokstavliga meningen från de i idiomet ingående bokstavliga komponenterna (Gibbs, 1991; Nippold & Rudzinski, 1993).

3.2.4 Kontexten i vilken idiomförståelsen undersöks

Milosky (1992) betonar att kontexten har betydelse för all språkförståelse. Linell (1999) betonar också kontextens betydelse för språkförståelsen och en riktig tolkning av det som sägs. Han skriver om språkets ofullständighet och menar att ord och yttranden inte innehåller och uttrycker vad talaren egentligen vill förmedla. Linell (1999) talar om att yttranden förekommer i eller aktiverar en blandning av olika typer av kontexter. Han beskriver att det dels finns konkret kontext som den aktuella situationen, platsen och personerna, dels abstrakt kontext som individens förförståelse, språkliga och pragmatiska förmåga.

Det finns olika kontexter i vilka man kan undersöka barns idiomförståelse. Man kan t ex presentera idiom i en film med vardagsnära situationer, där barnet får både auditiva och visuella ledtrådar. Idiomet kan vara inbäddat i en text som läses av barnet självt. Barnet kan få höra en berättelse i vilket idiomet ingår. En fjärde variant är att presentera idiomet

dekontextualiserat, d v s barnet ombeds att definiera idiomet utan kontext. Flertalet undersökningar har visat att barn klarar uppgifter som rör tolkning av idiom bättre när uttrycken presenteras i en kontext, än när uttrycket presenteras utan kontext (Winner 1988; Cacciari & Levorato 1989; Gibbs 1991; Winner & Gardner, 1993).

3.2.5 Undersökningsmetodens betydelse för idiomförståelse

Det finns flera olika sätt att undersöka hur barn förstår idiom (Winner, 1988). Barnet kan t ex uppmanas att parafrasera eller förklara idiomet eller erbjudas olika svarsalternativ så k 'forced-choice' (tvåvalsuppgift) eller 'multiple-choice' (flervalsuppgift). En parafraseringsuppgift ställer höga krav på barnets språkliga förmåga och överskattar inte barnets idiomförståelse enligt Winner (1988). Det är mindre lämpligt att använda en parafraseringsuppgift vid undersökning av idiomförståelse på yngre barn eftersom de har en sämre utvecklad semantisk förmåga. Vid jämförelse mellan parafraseringsuppgift och 'forced-choice' uppgift erhålls enligt Winner (1988) större andel korrekta svar i en 'forced-choice' uppgift eftersom denna ställer lägre krav på barnets språkliga förmåga. Nackdelen med en 'forced-choice' uppgift kan vara att barnets idiomförståelse antingen över- eller underskattas (Winner, 1988).

Kerbel, Grunwell och Grundy (1996) gjorde en kritisk genomgång av metoder i tidigare undersökningar inför sin studie av idiomförståelse hos barn med semantisk-pragmatisk störning. Vad gäller 'multiple-choice' uppgifter säger Kerbel et al (1996) att svarsalternativen ibland konstrueras så att ett nytt idiom kommer att ingå, vilket de anser vara negativt. I studier av Ezell och Goldstein (1991) samt Vance och Wells (1994) användes en typ av 'multiple-choice' uppgifter där de alternativa svaren representerades av bilder. Författarna anser att denna metod minskar belastningen på språklig förmåga och korttidsminne. Kerbel et al (1996) menar dock att undersökning av idiomförståelse med 'multiple-choice' i form av bildsvarsalternativ inte är lämplig vid studier av barn med semantisk-pragmatisk störning. Denna metod kräver att barnet kan dra logiska slutsatser, tolka icke-verbal kommunikation och integrera information. Vance och Wells (1994) betonar att undersökning av idiomförståelse hos barn med språkstörning ställer mycket speciella krav på uppgifternas utformning.

Kerbel och Grunwell (1998) studerade idiomförståelsen hos normalspråkiga barn och barn med olika typer av språkstörning. Författarna använde två olika metoder, dels en 'lekuppgift' där barnet genom att använda leksaker fick visa om det förstätt idiomet, dels en parafraseringsuppgift. Man fann signifikanta skillnader mellan metoderna. Samtliga barn som deltog i studien visade en betydligt bättre idiomförståelse i lekuppgiften än i parafraseringsuppgiften. Ordningsföljden i vilken uppgifterna presenteras kan ha betydelse. Om en 'lekuppgift' föregår en parafraseringsuppgift kan detta öka barnets förmåga att parafrasera idiomet (Kerbel & Grunwell, 1998).

Winner (1988) skriver att det vi konstaterar utifrån olika resultat i undersökningar av barns idiomförståelse måste ses i ljuset av de instrument som valts för att mäta förståelsen, eftersom det inte finns några 'rena' mått på idiomförståelse. Förståelsen måste mätas indirekt och de uppgifter som mäter idiomförståelsen innefattar ibland färdigheter som inte är väsentliga för förståelsen i sig t ex uttrycksförmåga och motoriska färdigheter (Sahlén & Reuterskiöld Wagner, under tryckning).

3.3 Undersökningar av hur vanlighet och genomskinlighet påverkar idiomförståelse

Flera undersökningar har gjorts av hur graden av vanlighet och genomskinlighet påverkar idiomförståelse. Ibland har försökspersonerna fått uppgiften att både parafrasera idiom och att välja mellan flera alternativ s k 'multiple-choice' uppgifter. De båda faktorerna vanlighet och genomskinlighet har studerats i förhållande till barns förmåga att parafrasera idiom av Nippold och Rudzinski (1993). Idioms vanlighet skattades av vuxna på en skala från 1-5 och genomskinlighet skattades från 1-3. Undersökningen fortsatte med att barn och ungdomar i åldern 10 till 17 år fick idiom presenterade i en kort text och ombads sedan skriftligt förklara betydelsen. Författarna fann att idiom med hög genomskinlighet var lättare att förklara än idiom med låg genomskinlighet. Likaså var de vanligare idiom lättare att förklara än de som bedömts vara ovanliga. Man fann även att förståelsen ökade med åldern.

Nippold och Taylor (1995) genomförde en undersökning av idiomförståelse och vanlighet och genomskinlighet med samma idiom och samma åldersgrupp som i studien av Nippold och Rudzinski (1993). I denna undersökning fick barnen fyra olika alternativ att välja mellan, dvs 'multiple-choice' uppgift. Resultatet gav stöd åt "the language experience hypothesis", då det visade sig att ju vanligare ett idiom bedömdes vara, desto fler barn klarade uppgiften. Vad gäller genomskinlighet var idiom med hög genomskinlighet lättare att förstå än idiom med låg genomskinlighet.

För att få svar på hur kontexten och grad av genomskinlighet inverkar på idiomförståelsen studerade Gibbs (1987) tjugo stycken 9-åringar. Författaren fann att barnen klarade att parafrasera idiom bättre då de förekom i en text än då de presenterades dekontextualiserade. Idiom med hög genomskinlighet var lättare att parafrasera än idiom med låg genomskinlighet. Han jämförde även de båda svarsalternativen 'forced-choice' och att parafrasera idiom. Att parafrasera idiom var svårare för barnen än att svara med en 'forced-choice' uppgift.

Sammanfattningsvis visar ovanstående undersökningar att vanlighet och genomskinlighet har betydelse för idiomförståelse. Vanliga idiom var lättare att parafrasera än ovanliga och idiom med hög genomskinlighet var lättare att förstå än idiom med låg genomskinlighet.

I en undersökning studerade Levorato och Cacciari (1992) betydelsen av idioms vanlighet för idiomförståelse hos barn. Idiomerna var utvalda av grundskollärare och uppdelade i 5 vanliga och 5 ovanliga idiom. Åttio försökspersoner, 7 och 9 år gamla, fick höra en kort text där idiomerna förekom och uppmanades sedan att välja från ett givet antal idiom, vilket som stämde bäst med det upplästa. Det visade sig att de yngre barnen klarade de vanliga idiomerna bättre än de ovanliga, medan 9-åringarna klarade både de vanliga och ovanliga idiomerna lika bra. Slutsatsen författarna drar är att när barnen kommer upp i 9-års åldern spelar vanlighet mindre roll.

3.4 Geografiska och kulturella skillnader beträffande barns idiomförståelse

Idiomatiska uttryck är kulturspecifika. Qualls och Harris (1999) menar därför att man kan förvänta sig att olika idiom används i varierande grad i olika samhällens språk. Dialektala skillnader som inverkar på användningen och förståelsen av idiom kan även försvåra kommunikationen mellan individer från olika språkkulturer. Winner (1988) säger att ett barns

omvärldskunskap och de erfarenheter barnet får i den region det lever i påverkar tolkningen av idiom.

För att utröna om etnisk och geografisk tillhörighet spelar någon roll för idiomförståelse samt studera hur vanlighet påverkar idiomförståelse hos 10-åringar undersökte Qualls och Harris (1999) engelskspråkiga barn med afrikansk respektive europeisk bakgrund bosatta i Arkansas och Tennessee. Barnens resultat jämfördes sedan med resultat från en undersökning gjord av Nippold och Taylor (1995) av jämnåriga barn från Oregon. Idiomerna var inbäddade i en kort text och förståelsen bedömdes i en 'multiple-choice' uppgift. Idiomens vanlighet hade bedömts och rangordnats i tre nivåer (låg, medel och hög) av vuxna från Oregon. Författarna fann en skillnad i idiomförståelse mellan de olika regionerna. 10-åringarna med europeiskt ursprung klarade idiom med låg vanlighet bättre än de jämnåriga med afrikansk bakgrund. Flera forskare menar att de eventuella samband eller skillnader man ser i liknande studier kan bero på vem som skattat idiomens vanlighet. Det vore lämpligt, menar man, att samma individer som testas vad gäller idiomförståelse också får bedöma idiomens vanlighet (Qualls & Harris, 1999; Nippold, Taylor & Baker, 1996).

3.5 Idiomförståelse och 'theory of mind' hos normalspråkiga barn och barn med språkstörning

I en undersökning av Guldstrand och Troberg (1997) studerades sambandet mellan 'theory of mind' och idiomförståelse. Idiomförståelse undersöktes med såväl 'forced-choice' som parafrasering av idiomerna. Författarna producerade en film med vardagliga scener i vilka 16 olika idiom förekom. Barnen som ingick i studien var normalspråkiga och i åldern 4;0 – 5;11. Nästan 90 % av barnen klarade 'forced-choice' men endast drygt 30 % klarade att parafrasera idiomerna. Endast 3 % av parafraseringarna var bokstavliga tolkningar. Undersökningen visade inget signifikant samband mellan idiomförståelse och 'theory of mind' hos de normalspråkiga barnen.

Sahlén och Reuterskiöld Wagner (under tryckning) studerade sambandet mellan idiomförståelse och 'theory of mind' hos 26 barn med språkstörning. Barnens ålder var 5;1 – 6;4. Författarna använde den videofilm som Guldstrand och Troberg, (1997) framställt. Förståelsen undersöktes dels genom att barnen ombads parafrasera idiomerna och dels med en 'forced-choice' uppgift. 83 % av barnen svarade korrekt på 'forced-choice' uppgiften, vilket kan tyda på att de förstått att idiomerna inte skulle tolkas bokstavligt. När det gäller parafraseringsuppgiften bedömdes 19 % av svaren vara korrekta. Endast 7 % av parafraseringarna bedömdes vara bokstavligt tolkade. Resultatet visade ett signifikant samband mellan idiomförståelse och 'theory of mind' för barnen med språkstörningar.

4. HYPOTES OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Vi antar, mot bakgrund av litteraturen, att graden av vanlighet och genomskinlighet i idiom påverkar idiomförståelsen. Vi antar att samtliga barn i vår undersökning klarar 'forced-choice' uppgiften samt att barnen i hög utsträckning har full förståelse för idiom, d v s kan parafrasera dem. Vi tror, mot bakgrund av egen erfarenhet, att det finns skillnader beträffande idiom användning i olika landsändar i Sverige.

De frågor vi vill försöka besvara gäller förmågan att parafrasera idiom och är:

- 1) Hur förstår (parafraserar) barn i 8-10 års åldern idiom?
- 2) Har ålders- och könsskillnader inom gruppen betydelse för idiomförståelse?
- 3) Hur påverkas idiomförståelsen hos barn i 8 - 10 års åldern av vanlighet och genomskinlighet skattad av vuxna?
- 4) Finns geografiska skillnader i vuxnas skattning av vanlighet och genomskinlighet ?
- 5) Hur påverkas idiomförståelsen hos barn i 8-10 års åldern av vanlighet och genomskinlighet när såväl barn som skattare kommer från samma geografiska område?

5. METOD

5.1 Material

Videofilm

Undersökningsmaterialet bestod av en videofilmatisering där idiom användes i vardaglig kontext. Undersökningsmaterialet har utvecklats av Guldstrand och Troberg, (1997) inom ramen för projektbeskrivningen för det vetenskapliga projekt som bedrivs vid Institutionen för logopedi och foniatri (Nettelbladt & Sahlén, 1995). Materialet syftar till att undersöka barns förmåga att förstå idiom utan att belasta barnets språkliga uttrycksförmåga och korttidsminne alltför mycket.

Idiomen ingår i en skildring av en familjs vardagsliv. För att göra filmupplevelsen så konsekvent och begriplig som möjligt för barnet inleds filmen med en ramberättelse. Försöksledaren presenterar familjemedlemmarna, familjens hus visas på bild och barnet får veta att historien utspelar sig under en dag hemma hos familjen. Scenerna illustrerar vardagliga situationer, t ex att äta frukost, gå och handla, spela spel o s v.

Filmen är indelad i 18 korta episoder (inklusive två övningsexempel). För att undvika att införa alltför många nya intryck är det två av familjemedlemmarna, Linus och hans mamma, som är huvudpersoner i filmen. Varje scen slutar med att mamman använder ett idiom. Efter varje scen stoppas filmen och förståelsen av idiomet undersöks på två sätt; med hjälp av en 'forced-choice' uppgift och parafrasering.

Scenerna har givits en så naturalistisk utformning som möjligt. När filmen gjordes eftersträvade man att kontexten inte skulle ge så mycket ledtrådar att barnet kunde tolka uttrycket enbart utifrån situationen. Kroppsspråket, hos den rollfigur som använder idiomen i filmen, tonades därför ned för att inte ge ledtrådar till uttryckets betydelse (Guldstrand & Troberg, 1997). Bilaga 1 visar de aktuella idiomen.

Skattningsformulär

Vi konstruerade även ett skattningsformulär där vi bad vuxna personer skatta vanlighet och genomskinlighet av de aktuella idiomen på en 5-gradig skala (se bilaga 2) i enlighet med Nippold och Rudzinski (1993).

5.2 Deltagare

Då filmen använts i tidigare undersökningar gjordes ingen pilotstudie. Skattningsformuläret prövades på en studerande kvinna i yngre medelåldern.

Urval av deltagare; barn

Vårt mål var att testa 50 barn i åldern 8 till 10 år. Vi delade ut 100 föräldrabrev (se bilaga 3) till lärare vid två olika grundskolor i Kävlinge kommun i Skåne. Lärarna på de berörda skolorna valde ut barnen enligt följande kriterier:

- a) barnen skulle gå i årskurs 2 eller 3
- b) barnen skulle ha svenska som modersmål och svenska skulle talas i hemmet
- c) barnen skulle vara normalspråkiga enligt lärarnas bedömning

Lärarna distribuerade föräldrabreven till de utvalda barnens föräldrar. Föräldrarna gav sitt skriftliga medgivande till att barnet fick delta i undersökningen. Vi fick tillbaka 54 brev med godkännande från föräldrarna, och fick möjlighet att testa 51 barn i åldrarna 8;5 – 10;3. 3 barn föll bort p g a sjukdom. Köns- och årskursfördelning visas i tabell 1.

Tabell 1. Köns- och årskursfördelning mellan barnen.

Kön	Årskurs 2	Årskurs 3	Summa deltagare
Pojkar	16	7	23
Flickor	14	14	28
Totalt	30	21	51

Urval av deltagare; vuxna

Vi vände oss till studenter och lärare och delade ut 74 skattningsformulär och återfick 60. Formulären fördelade sig på följande tre grupper; 21 logopedstudenter från hela landet , 20 lärare verksamma i Skåne och 19 lärare verksamma i Småland.

5.3 Procedur

Varje barn testades individuellt i ett avskilt rum på respektive skola. Undersökningen tog i sin helhet ca 20 minuter per barn och inleddes med videofilmen. Vi deltog båda som försöksledare. Den ena uppsatsförfattaren ställde frågorna medan den andra fungerade som observatör och antecknade barnets svar. Observatören skötte också handhavandet av videoutrustningen. Svaren noterades på separata bedömningsprotokoll (bilaga 4).

Idiom

För bedömning av idiomförståelse användes videofilmen, TV, videobandspelare, bedömningsprotokoll (bilaga 4) samt manual (bilaga 5). Filmen stoppades efter varje scen. Försöksledaren sa t ex: "Mamma säger: var tyst som en mus. Vad tror du hon menar då?" Barnet fick då svara verbalt. Detta kallas parafrasering (P). Om barnet svarar med att upprepa idiomet ställer försöksledaren frågan: "Kan du säga det med andra ord?"

I nästa steg gavs 'forced-choice' uppgiften (F). Försöksledaren pekade på ett finger i taget och sa: "Menar mamma att Ronja är en mus på riktigt" eller "Menar mamma att Ronja måste smyga". Barnet fick då en möjlighet att peka på ett av fingrarna som svar. Om barnet inte har hört, minns eller inte kan välja mellan alternativen, upprepas frågan och alternativen. Barnet uppmanas att välja *ett* svar. Observatören noterar barnets spontana svar och val av svarsalternativ på bedömningsprotokoll (bilaga 4).

Videofilmen visades på två olika sätt för att kompensera för en eventuell turordningseffekt. Hälften av barnen fick se filmen i rak följd (introduktion, övningsexempel och scen 1-16) och andra hälften i annan ordning (introduktion, övningsexempel, scen 9-16, scen 1-8).

För att minska effekterna av uttrötning och rigida svarsstrategier motbalanserades svarsalternativen i ordningen "A-B-B-A" eller "B-A-A-B", där "A" innebär att fyra uppgifter i rad av de sexton uppgifterna presenteras så att barnet får höra det rätta svarsalternativet först och "B" avser att fyra uppgifter i rad presenteras med det felaktiga svarsalternativet först.

5.4 Analys och poängsättning

Idiomförståelse/forced-choice (F)

Vid bedömningen av förståelsen av idiom med 'forced-choice' uppgift gavs 1 poäng per korrekt besvarad uppgift, vilket gav totalt 16 poäng.

Idiomförståelse/parafrasering (P)

Barnens svar indelades i de 4 kategorier som Guldstrand och Troberg (1997) använt sig av och som är baserade på Ackerman (1982) och Gibbs (1991). Dessa kategorier har använts i liknande undersökningar av parafraseringar av metaforiska uttryck hos barn.

Ackermans (1982) och Gibbs (1991) kategorier var följande:

- 1) 'Idiomatic' – avser uttryckets konventionella idiomatiska användning.
- 2) 'Literal' – avser en bokstavlig tolkning av uttrycket.
- 3) 'Inferential-other' – avser en icke bokstavlig tolkning av uttrycket som inte överensstämmer med den konventionella idiomatiska användningen, men som är en möjlig tolkning.
- 4) 'Other' – avser tillfällen då försökspersonen inte ger något svar, eller då svaret var olämpligt eller ett nonsenssvar.

Bedömning och kategorisering av barnens svar gjorde vi först oberoende av varandra. Samstämmigheten i bedömningen var hög. I de fall våra bedömningar skiljde sig åt diskuterade vi oss fram till en kategoriplacering.

För att kunna relatera parafrasering av idiom till skattning av vanlighet och genomskinlighet gjordes även en poängbedömning av svaren. Eftersom vi ansåg att endast förklaringar som placerats i kategorin 'Idiomatic' speglar full förståelse tilldelades dessa 1 poäng. Övriga kategorier tilldelades 0 poäng. Då varje uppgift kunde ge en poäng blev maxpoängen 16.

Vuxensskattning

De vuxna bedömde idiomens vanlighet och genomskinlighet på en skala 1-5. När vi analyserade deras skattning av idiomerna summerades bedömningarna för varje idiom.

6. RESULTAT

Resultatredovisningen omfattar 51 barn i åldern 8;5 till 10;3. Vi tar först upp barnens idiomförståelse på 'forced-choice' uppgiften (F). Därefter redovisas hur resultaten på barnens idiomförståelse/parafrasering (P) fördelar sig i procent på Ackermans (1982) och Gibbs (1991) 4 kategorier. Vi visar även barnens korrekta svar i procent för varje idiom. Itemanalysen redovisas i bilaga 6. Sedan presenteras hur idiomförståelsen påverkas av ålder och kön. Vidare redogörs för samtliga vuxnas skattning av idiomens vanlighet och genomskinlighet. När vi rangordnade idiomerna delade vi in dem i kvartiler för att göra det mera överskådligt och för att lättare kunna jämföra förhållandet vanlighet och genomskinlighet för varje idiom. Medelvärde av skattningen för vanlighet och genomskinlighet visas för varje idiom i bilaga 7. Därefter redogör vi för geografiska skillnader i de vuxnas skattning av idiomerna. Slutligen presenterar vi korrelationer mellan idiomförståelse/vanlighet och idiomförståelse/genomskinlighet. Vi har vid statistisk bearbetning antagit signifikansnivån 5 %.

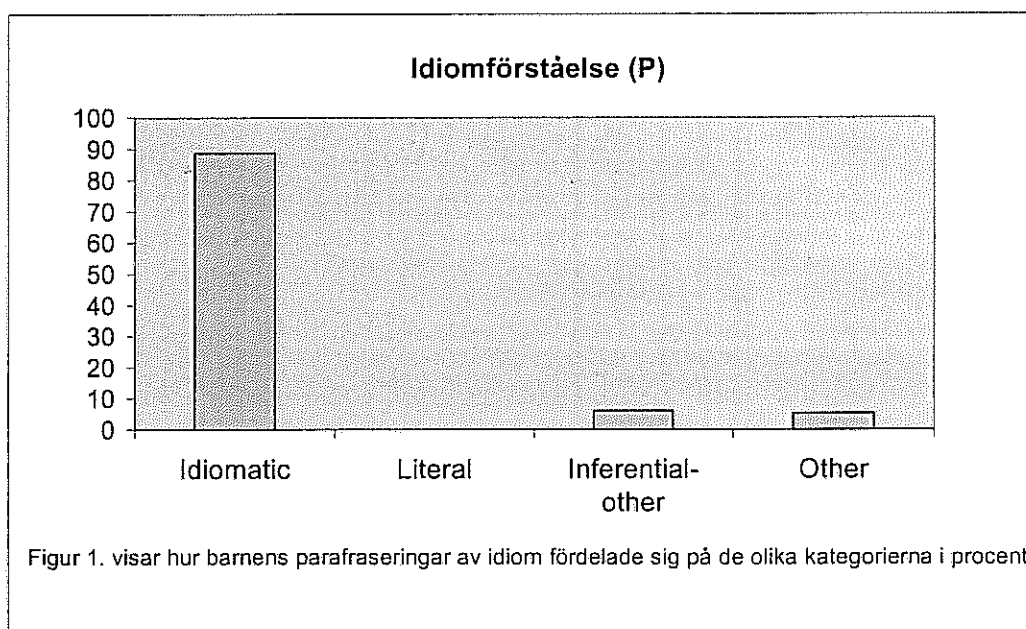
6.1 Idiomförståelse hos normalspråkiga svenska 8-10 åringar

6.1.1 'Forced-choice'

På 'forced-choice' uppgiften kunde varje barn få 16 poäng. 50 barn hade 16 poäng, 1 av barnen hade 15 poäng. Barnen gav således endast ett felsvar. Resultat från 'forced-choice' uppgiften kommer fortsättningsvis inte att tas upp i resultatredovisningen.

6.1.2 Parafrasering

Barnens parafraseringar fördelade sig enligt Ackermans kategorier (1982) och Gibbs (1991) som följer; Idiomatic 88,7 %, Literal 0 %, Inferential-other 6,0 % och Other 5,3 %, se figur 1.

6.1.3 Ålder och kön

Ålderskillnaden mellan äldsta och yngsta barnet i undersökningen var 22 månader. Korrelationen mellan ålder och medelpoäng på barnens parafraseringar var ej signifikant ($r = .08$, e.s). Vi fann heller ingen skillnad mellan pojkar och flickor vad gäller poäng på idiomförståelse (P), ($t(49) = 0.625$, $p = .54$, e.s).

6.2 Ranking av idiom enligt vuxensskattning

För att visa vilka idiom samtliga vuxna skattat som minst vanliga respektive mest vanliga, minst genomskinliga respektive mest genomskinliga gjordes en indelning av idiomerna i kvartiler, se tabell 2 och 3. Medelvärden för de vuxnas skattning av varje idiom redovisas i bilaga 7.

Tabell 2. Vuxnas skattning av vanlighet, där de minst vanliga idiomerna återfinns inom kvartil 1 och de mest vanliga inom kvartil 4.

Kvartil	Idiom nr	Idiom nr	Idiom nr	Idiom nr
1	4	11	14	16
2	8	12	15	13
3	1	2	3	6
4	5	7	9	10

Tabell 3. Vuxnas skattning av genomskinlighet, där de minst genomskinliga idiomerna återfinns inom kvartil 1 och de mest genomskinliga inom kvartil 4.

Kvartil	Idiom nr	Idiom nr	Idiom nr	Idiom nr
1	2	4	11	16
2	5	7	10	14
3	3	6	13	15
4	1	8	9	12

6.3 Geografiska skillnader i de vuxnas skattning

För att undersöka geografiska skillnader beträffande skattning av vanlighet och genomskinlighet valde vi att jämföra hur lärare verksamma i Skåne respektive Småland skattat idiomerna. Studentgruppen exkluderades eftersom studenterna var hemmahörande på många olika orter i Sverige. På detta sätt renodlade vi även materialet beträffande yrkeskategori. Följande jämförelse är således baserad på 20 skånska lärare och 19 småländska lärare.

En multivariat variansanalys med en oberoende variabel (geografin) för vanlighet över de 16 idiomerna visade en signifikant effekt (Pillai-Bartlett trace $V = .72$, $F_{16,22} = 3.505$, $p < .05$).

Även för genomskinlighet visade en multivariat variansanalys en signifikant effekt (Pillai-Bartlett trace $V = .61$, $F_{15,23} = 2.360$, $p < .05$).

Således fann vi en signifikant skillnad mellan hur lärare verksamma i Skåne och lärare verksamma i Småland skattat idiomens vanlighet och genomskinlighet.

6.4 Korrelationer mellan idiomförståelse (P) och grad av vanlighet och genomskinlighet

För att se om det fanns något samband mellan barnens idiomförståelse och samtliga 60 vuxnas skattning gjordes först en korrelationsberäkning på hela materialet. Korrelationen mellan alla 60 vuxnas skattning av vanlighet och idiomförståelse (P) var $r = .40$, ($p = .12$ e.s). Alla 60 vuxnas skattning av genomskinlighet korrelerat med idiomförståelse (P) var $r = .41$, ($p = .12$ e.s). Således fann vi inget signifikant samband.

Eftersom det fanns en geografisk skillnad i skattningarna ville vi undersöka sambandet mellan idiomförståelse och hur lärare från Skåne respektive Småland skattat vanlighet och genomskinlighet. Korrelationen mellan vanlighet skattad av lärare i Småland och idiomförståelse var $r = .31$, ($p = .25$ e.s) och korrelationen mellan genomskinlighet skattad av lärare i Småland och idiomförståelse var $r = .35$, ($p = .18$ e.s).

Korrelationen mellan vanlighet skattad av lärare i Skåne och idiomförståelse var $r = .43$, ($p = .097$ e.s, $p < .10$) och korrelationen mellan genomskinlighet skattad av lärare i Skåne och idiomförståelse var $r = .46$, ($p = .071$ e.s, $p < .10$).

Vi fann således inget signifikant samband mellan barnens idiomförståelse och vanlighet och genomskinlighet skattad av lärare verksamma i Småland. Vi fann däremot en tendens till samband mellan barnens idiomförståelse och vanlighet och genomskinlighet skattad av lärare verksamma i Skåne.

7. DISKUSSION

7.1 Hur förstår barn i 8-10 års ålder idiom?

Som vi förväntade oss presterade barnen i vår undersökning mycket bra på 'forced-choice' uppgiften. Anledningen till att vi ändå hade med denna uppgift var för att kunna jämföra våra resultat med Guldstrand och Troberg (1997). Det enda felsvar vi erhöll här var på idiomet "vad har du på hjärtat" där barnet valde svarsalternativet "att man har ont i hjärtat".

Resultaten på parafraiseringsuppgiften var också mycket goda. Övervägande andelen av svaren (88,7 %) faller inom kategorin 'Idiomatic', d v s korrekta svar. Således överensstämmer våra resultat med Nippold (1988) och Winner (1988), nämligen att barn i 9-års åldern har en väl utvecklad idiomförståelse. Ett exempel på en idiomatisk parafrasering av idiomet "du äter ju som en gris" var, "att han söljar mycket och spiller, äter som en gris bökar i jorden". Inget av barnen svarade inom kategorin 'Literal', d v s tolkade idiomerna bokstavligt.

Barn i denna ålder har sannolikt förmågan att förstå att idiom inte ska tolkas bokstavligt, vilket också visades av Winner (1988).

Resten av svaren fördelade sig relativt lika inom kategorierna 'Inferential-other' och 'Other'. Ett exempel på svar inom 'Inferential-other' som gavs på idiomet "du äter ju som en gris" var "han äter tramsigt". Det fanns även exempel på svar som kunde ha klassificerats som både 'Idiomatic' och 'Inferential-other'. Exempelvis "du är listig som en räva" parafraserades som "att Linus är väldigt smart som kom på det, för rävar är ju väldigt listiga när det gäller att ta sig in i höns huset". Vi bedömde dock detta svar som korrekt 'Idiomatic' då vi ansåg att barnet visat att det förstått idiomet "du är ju listig som en räva". Ett av barnen parafraserade idiomet "vad har du på hjärtat" med att säga "att man är kär" vilket placerades inom kategorin 'Other'.

Winner (1988) menar att även om barnen inte avgett ett korrekt svar gör de ingen bokstavlig tolkning, 'Literal', utan istället en bristfällig möjlig tolkning 'Inferential-other'. Detta överensstämmer med hur barnen i vår undersökning svarade.

Att ålder och kön inte har någon betydelse för idiomförståelse inom gruppen 8-10-åringar kan bero på att såväl pojkar som flickor redan i 6-7 års åldern har god förståelse för idiom. Dessutom är det ett ganska litet åldersintervall, 22 månader, mellan barnen i vår undersökning.

7.2 Parafraserar barn i 8-10 års ålder idiom bättre än barn i 4-5 års ålder?

När vi jämför våra resultat med Guldstrand och Trobergs (1997) ser vi att idiomförståelsen (P) klart förbättras med stigande ålder vilket visas i tabell 4.

Tabell 4. Jämförelse av hur idiomförståelse/parafrasering mellan 8-10-åringar och 4-5-åringar fördelade sig i procent på de olika kategorierna.

Kategorier	8 – 10 år	4 – 5 år (G & T, 1997)
Idiomatic	88,7	29,2
Literal	0	11,4
Inferential-Other	6,0	28,6
Other	5,3	30,7

Det finns olika teorier om vilka idiom som är speciellt lätta att förstå t ex perceptuella och kroppsliga idiom (Lindfors Viklund, 1991). Enligt Gibbs (1987) har grad av genomskinlighet hos idiomet inverkan på förståelsen. I vår undersökning liksom i Guldstrand och Trobergs (1997) var idiomerna "du är ju kall som en isbit" och "jag är hungrig som en varg" lätta för barnen att förstå, vilket kan förklaras med att dessa idiom kan förknippas med kroppen och därmed betraktas som kroppsliga idiom. Idiomet "du är ju kall som en isbit" är dessutom ett perceptuellt påtagligt idiom.

Det fanns även en överensstämmelse mellan barnen i vår undersökning och barnen i Guldstrand och Trobergs undersökning vad gäller idiom som var svåra för barnen att förstå. Idiomerna "den gubben går inte" och "kusten är klar" var svåra för båda grupperna. Enligt vuxenskattningsarna hade dessa idiom låg genomskinlighet vilket vi tror kan förklara varför

barnen haft svårt att parafrasera dessa idiom. Detta överensstämmer med vad Nippold och Taylor (1995) säger, nämligen att idiom med låg genomskinlighet är svårare att parafrasera än idiom med hög genomskinlighet. Jämförelsen mellan 4-5-åringar och 8-10-åringar vad gäller idiomförståelse (P) för varje idiom redovisas i bilaga 6.

7.3 Geografiska skillnader i de vuxnas skattning av vanlighet och genomskinlighet hos idiomerna

Enligt skattningsformulären har vi kunnat se att det finns en signifikant skillnad mellan hur lärare verksamma i Skåne och lärare verksamma i Småland skattar vanlighet och genomskinlighet hos idiom. Sannolikt finns det regionala skillnader när det gäller hur ofta ett idiom används och hur man uppfattar genomskinlighet. Som exempel kan nämnas att uttrycket "nu får du lägga på ett kol" enligt skattningarna är vanligare i Skåne än i Småland. Genomskinligheten hos uttrycket "du är ju kall som en isbit" skattades som betydligt högre av de småländska lärarna, se bilaga 8.

7.4 Hur påverkas idiomförståelsen hos 8-10 åringar av vanlighet och genomskinlighet

Vi har inte kunnat påvisa något signifikant samband mellan idiomförståelse och vanlighet respektive idiomförståelse och genomskinlighet skattat av samtliga vuxna. En förklaring kan vara att de vuxna inte utgjorde någon 'ren' grupp utan var en geografiskt blandad grupp. Om hänsyn tas till geografiska skillnader, d v s om såväl vuxna skattare som skolbarn är bosatta i samma region kunde vi se en tendens till samband som troligen hade blivit ett signifikant samband om vi haft ett större antal idiom.

Vissa forskare hävdar att vanlighet spelar mindre roll för förståelsen av idiom (Levorato & Cacciari, 1992) medan andra säger att vanlighet har stor betydelse för idiomförståelse. Ortony et al (1985) postulerar i "the language experience hypothesis" att ju oftare barn kommer i kontakt med ett idiom desto lättare har de att förstå det. Detta stämmer med våra resultat där det finns en klar tendens till positiv korrelation mellan skånska lärares skattning av vanlighet och barnens idiomförståelse.

Flera studier (Nippold & Rudzinski, 1993; Nippold & Taylor, 1995) visar att idiom med hög genomskinlighet är lättare att parafrasera än idiom med låg genomskinlighet. Vi har i vår studie inte kunnat utläsa något signifikant samband mellan samtliga vuxnas skattning av genomskinlighet och idiomförståelse. Däremot finns det en klar tendens till samband mellan skånska lärares skattning av genomskinlighet och barnens idiomförståelse.

Vissa forskare (Kamhi A.G., personlig kommunikation, maj 1999) påstår att vanlighet predicerar idiomförståelse (P) bättre än genomskinlighet. I vårt material ser det inte ut att föreligga någon sådan skillnad om man jämför korrelationerna idiomförståelse och vanlighet respektive idiomförståelse och genomskinlighet ($r = .40$ respektive $r = .41$).

7.5 Metodöverväganden

Med anledning av de svar en del barn lämnat tror vi att filmscenerna i vårt undersökningsmaterial till stor del inverkat på hur barnen svarat när de inte gav en idiomatisk tolkning. I den scen som gäller idiommet "sakta i backarna" förekommer en jacka, vilken många har med i sitt svar, t ex "vänta lite och hänga upp jackan" och "att han ska stanna för att han inte hängt upp jackan". Ett annat exempel är scenen med idiommet "listig som en räva" där pojken i filmen finner ut en bra plats att gömma presenter på. Här har vi fått svar som "han är bra på att hitta gömställen" och "han kom på det rätta stället".

Om vi inte hade frågat barnet "vad tror du mamma menar då" efter varje filmscen utan istället frågat "vad betyder" och sedan givit idiommet, hade vi kanske fått andra svar. Kanske hade barnen då bortsett ifrån de ledtrådar som filmscenerna gav och givit en dekontextualiserad tolkning.

Eftersom kontexten i filmscenerna tycks inverka på barnens svar vore det intressant att undersöka hur barnen parafraaserar idiomerna då dessa presenteras helt dekontextualiserat eller i muntligt berättade historier alternativt om barnen får läsa texter, där idiom ingår.

Barnens reaktioner på undersökningen varierade. Några tyckte att det var lätt och andra att det var roligt. Eftersom undersökningsmaterialet är anpassat till förskolebarn förstår vi om skolbarnen tyckte att det var lätt. För att vidareutveckla metoden så att den passar äldre barn bättre bör 'forced-choice' uppgiften ersättas av en 'multiple-choice' uppgift för att belasta barnet ytterligare. Vid test av skolbarn bör man undvika bokstavliga alternativ eftersom de gör uppgiften för enkel då barnen troligen snabbt avfärdar dessa uppenbart felaktiga val (Nippold & Taylor, 1995).

Vi har i vår undersökning även låtit vuxna skatta vanlighet hos idiom och relaterat denna till idiomförståelse hos barn i åldern 8 till 10 år. Det hade varit intressant att låta skolbarn själva skatta vanligheten hos idiomerna. Genomskinlighet däremot tror vi är för svårt för skolbarn att skatta.

Eftersom flera av lärarna hade frågor inför skattningen av idiomernas genomskinlighet tror vi att vår definition av genomskinlighet kan ha varit för otydlig på skattningsformuläret. Det kan också vara så att genomskinlighet är ett svårt begrepp att förstå och svårare att skatta än vanlighet. Det faktum att vi inte fick någon skillnad mellan skattningarna av vanlighet och genomskinlighet kan bero på att det som upplevs som vanligt också upplevs som genomskinligt, en typ av 'spill-over' effekt.

För att stärka reliabiliteten vad gäller kategoriseringen av barnens svar bör man i kommande undersökningar liknande denna göra en interreliabilitetsprövning.

7.6 Framtida forskning

Det skulle vara intressant att göra en uppföljning av de språkstörda barnen i det projekt som vårt arbete ingår i (Nettelbladt & Sahlén, 1995) och undersöka hur de i skolåldern förstår idiom och om vanlighet och genomskinlighet har större inverkan på idiomförståelsen för barn med språkstörningar.

För närvarande planeras ett samarbetsprojekt mellan Institutionen för logopedi och foniatri, Lunds universitet och Neuropsykiatriska utredningsenheten, Regionsjukhuset i Karlstad där man vill jämföra barn med autismspektrumstörningar och barn med språkstörningar beträffande olika aspekter av språklig förmåga bl a idiomförståelse.

8. SLUTSATSER

Vi har fått vår hypotes bekräftad då vi har kunnat se att skolbarnen (8 – 10 år) har god eller näst intill full förståelse för idiomerna i vår undersökning. I vårt material fann vi en tendens till samband mellan hur lärare verksamma i Skåne skattade vanlighet och genomskinlighet hos idiomerna och de skånska skolbarnens idiomförståelse. Vi kunde även konstatera att det finns klara regionala skillnader beträffande skattning av vanlighet och genomskinlighet hos idiom. Utifrån ovanstående slutsatser kan vi konstatera att det behövs ytterligare referensmaterial av hur normalspråkiga barn från olika regioner i landet förstår idiom. Samtliga resultat måste betraktas i relation till det begränsade underlag som undersökningen utgörs av.

Vår reflektion är att det finns en skillnad i hur äldre och yngre personer använder idiom. Vi tror även att äldre personer dels använder andra typer av idiom och dels använder dem i högre utsträckning än yngre personer. Det är också möjligt att vi generellt använder idiom mera sparsamt till individer som inte har svenska som modersmål och till barn med språkstörning.

Då bristande idiomförståelse kan ge upphov till problem i såväl tal som skrift, är det angeläget att utveckla undersökningsmetoderna för att i förlängningen förbättra diagnostik och behandling av såväl barn med språkstörningar som barn med andra handikapp där språkstörningar ingår i symtombilden.

REFERENSER

- Ackerman, B.P. (1982). On Comprehending Idioms: Do Children Get the Picture? *Journal of Experimental Child Psychology*, vol 33:439-454.
- Cacciari, C. & Levorato, M.C. (1989). How children understand idioms in discourse. *Journal of child language*, vol 16:387-405.
- Ezell, H.K & Goldstein, H. (1991). Comparison of idiom comprehension of normal children and children with mental retardation. *Journal of Speech and Hearing Research*, vol 34:812-819.
- Gibbs, R.W. (1987). Linguistic factors in children's understanding of idioms. *Journal of Child Language*, vol 14:569-586.
- Gibbs, R. W. (1991). Semantic analyzability in children's understanding of idioms. *Journal of Speech and Hearing Research*, vol 34:613-620.
- Guldstrand, U & Troberg, M. (1997). "Äta som en gris" – finns det en koppling mellan förståelse av figurativt språk och 'theory of mind' hos normal-språkiga förskolebarn? Magisteruppsats i logopedi vid Institutionen för logopedi och foniatri, Lunds universitet.
- Happé, F.G. (1993). Communicative competence and theory of mind in Autism. *Cognition*, vol 48: 101-119.
- Hoffman, R.R. & Honeck, R.P. (1980). *Cognition and figurative language*. A peacock look at it's legs: Cognitive Science and figurative language. (pp. 3-24). Hillsdale, N J.
- Kerbel, D., Grunwell, P., & Grundy, K. (1996). A play-based methodology for assessing idiom comprehension in children with semantic-pragmatic Difficulties. *European Journal of Disorders of Communication*, vol 31:65-75.
- Kerbel, D. & Grunwell, P. (1997). Idioms in the classroom: an investigation of Language unit and mainstream teachers' use of idioms. *Child Language Teaching and Therapy*, vol 13:113-123.
- Kerbel, D. & Grunwell, P. (1998). A study of idiom comprehension in children with semantic-pragmatic difficulties. Part I: Task effects on the assessment of idiom comprehension in children. *International Journal of Language and Communication Disorders*, vol 33:1-22.
- Lakoff, G. (1993). The contemporary theory of metaphor. In: Ortony A. (ed). *Metaphor and thought*. Cambridge: Cambridge University Press. (pp. 202-249).
- Lakoff, G. & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press.

- Levorato, M.C. & Cacciari, C. (1992). Children's comprehension and production of idioms: the role of context and familiarity. *Journal of Child Language*, vol 19: 415-433.
- Lindfors Viklund, M. (1991). *Svenska idiom ur ett universellt perspektiv*. Institutionen för nordiska språk/svenska. Göteborgs Universitet.
- Linell, P. (1999). *Approaching dialogue. Talk and interaction in dialogic perspectives*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Malgady, R.G. (1977). Children's interpretation and appreciation of similes. *Child Development*; vol 48:1734-1738.
- Milosky, M. (1992). Children Listening: The Role of World knowledge in Language Comprehension. I R.S Chapman (ed) *Processes in language acquisition and disorders*. Madison: Mosby-Yearbook inc.
- Milosky, M. (1994). Nonliteral language abilities. In: Wallach G.P & Butler K. (eds). *Language learning disabilities in school-age children and adolescents: Some principles and applications*. New York: Macmillan College Publ. Company. (pp. 275-303).
- Nettelbladt, U. & Sahlén, B. (1995). *Hur specifik är specifik språkstörning?* Socialvetenskapliga forskningsrådet, dnr 950179:1C.
- Nippold, M. (1988). *Later language development. Ages nine through nineteen*. Figurative language. Pro.ed. (pp. 179-210).
- Nippold, M.A. & Rudzinski, M. (1993). Familiarity and Transparency in Idiom Explanation: A Developmental Study of Children and Adolescents. *Journal of Speech and Hearing Research*, vol 36:728-737.
- Nippold, M.A. & Taylor, C.L. (1995). Idiom Understanding in Youth: Further Examination of Familiarity and Transparency. *Journal of Speech and Hearing Research*, vol 38:426-433.
- Nippold, M.A., Taylor, C.L. & Baker, J.M. (1996). Idiom Understanding in Australian Youth: A Cross-cultural comparison. *Journal of Speech and Hearing Research*, vol 39:442-447.
- Ortony, A., Turner, T.J., & Larson-Shapiro, N. (1985). Cultural and instructional influences on figurative language comprehension by inner city children. *Research in the Teaching of English*, vol 19:25-36.
- Qualls, C.D. & Harris, J.L. (1999). Effects of familiarity on idiom comprehension in African American and European American fifth graders. *Language, Speech and Hearing Services in Schools*, vol 30:141-151.
- Sahlén, B. & Reuterskiöld Wagner, C. (under tryckning). *Jumping to conclusions: Children with LI need a theory of mind to comprehend idiom*. Logopedics Phoniatrics Vocology.

- Vance, M. & Wells, B. (1994). The wrong end of the stick: language-impaired children's understanding of non-literal language. *Child Language Teaching and Therapy*, vol 10:23-46.
- Winner, E. (1988). *The Point of Words*. Children's Understanding of Metaphor and Irony. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press. (pp. 35-132).
- Winner, E. & Gardner, H. (1993). Metaphor and irony: Two levels of understanding. In: A. Ortony (ed), *Metaphor and thought*. Cambridge: Cambridge University Press. (pp. 425-443).

IDIOM

Övningsexempel

I Du är ju stark som en björn.

II Var tyst som en mus.

Uppgifter

1. Du äter ju som en gris.
2. Nu får du lägga på ett kol.
3. Sakta i backarna.
4. Den gubben går inte.
5. Jag ska hålla tummarna.
6. Det är som bortblåst.
7. Vad har du på hjärtat.
8. Du är ju smal som en sticka.
9. Jag är hungrig som en varg.
10. Det var nära ögat.
11. Hon försvann som en oljad blix.
12. Du är ju kall som en isbit.
13. Då trivs du som fisken i vattnet.
14. Kusten är klar.
15. Du är ju listig som en räv.
16. Håll er i skinnet.

Hej!

Maj 1999 Bilaga 2

Vi är två studenter på Logopedutbildningen i Lund som skriver vårt exärensarbete om idiomförståelse hos skolbarn i årskurs 2 och 3. Vi vore tacksamma om Du vill hjälpa oss med vårt uppsatsarbete genom att besvara denna enkät.

Hur ofta har Du träffat på eller använt Dig av uttrycken nedan?

Bedöm på en skala från 1 - 5 hur vanliga Du tycker följande idiom är.

Idiom	Vanlighet				
	Aldrig				Ofta
1. Du äter som en gris!	1	2	3	4	5
2. Nu får du lägga på ett kol!	1	2	3	4	5
3. Sakta i backarna!	1	2	3	4	5
4. Den gubben går inte!	1	2	3	4	5
5. Jag ska hålla tummarna!	1	2	3	4	5
6. Det är som bortblåst!	1	2	3	4	5
7. Vad har du på hjärtat!	1	2	3	4	5
8. Du är ju smal som en sticka!	1	2	3	4	5
9. Jag är hungrig som en varg!	1	2	3	4	5
10. Det var nära ögat!	1	2	3	4	5
11. Hon försvann som en oljad blix!	1	2	3	4	5
12. Du är ju kall som en isbit!	1	2	3	4	5
13. Då trivs du som fisken i vattnet!	1	2	3	4	5
14. Kusten är klar!	1	2	3	4	5
15. Du är ju listig som en räv!	1	2	3	4	5
16. Håll er i skinnet!	1	2	3	4	5

Bedöm också graden av genomskinlighet, dvs hur svårt eller lätt det är att förstå den verkliga betydelsen av uttrycket, på en skala från 1 – 5. 1 = låg genomskinlighet t ex ”Det har du fått om bakfoten” och 5 = hög genomskinlighet t ex ”vi får rätta mun efter matsäck”.

Idiom	Genomskinlighet				
	Låg				Hög
1. Du äter som en gris!	1	2	3	4	5
2. Nu får du lägga på ett kol!	1	2	3	4	5
3. Sakta i backarna!	1	2	3	4	5
4. Den gubben går inte!	1	2	3	4	5
5. Jag ska hålla tummarna!	1	2	3	4	5
6. Det är som bortblåst!	1	2	3	4	5
7. Vad har du på hjärtat!	1	2	3	4	5
8. Du är ju smal som en sticka!	1	2	3	4	5
9. Jag är hungrig som en varg!	1	2	3	4	5
10. Det var nära ögat!	1	2	3	4	5
11. Hon försvann som en oljad blix!	1	2	3	4	5
12. Du är ju kall som en isbit!	1	2	3	4	5
13. Då trivs du som fisken i vattnet!	1	2	3	4	5
14. Kusten är klar!	1	2	3	4	5
15. Du är ju listig som en räv!	1	2	3	4	5
16. Håll er i skinnet!	1	2	3	4	5

Födelseår:..... Kvinna Man Yrke/utbildning:.....

Tack för Din medverkan! Anna och Ingmarie

Maj 1999

Bäste förälder!

Vi är två studenter som går på logopedutbildningen vid Lunds universitet. Vi skriver nu vårt examensarbete, ett vetenskapligt arbete om 20 poäng vid Institutionen för logopedi och foniatri. Vårt examensarbete är i sin tur del i ett större forskningsprojekt kring barn med språkstörning.

I projektet behövs normalspråkiga barn som jämförelsegrupp. Barnen ska ha svenska som modersmål och svenska ska talas i hemmet. Vi vänder oss därför till skolor i Kävlinge kommun för att hitta barn i årskurs 2 och 3.

Arbetet handlar om hur väl barn förstår uttryck som "flitig som en myra" och "det har du fått om bakfoten". Undersökningen beräknas ta 20 minuter. Deltagandet är frivilligt och kommer att ske på skolan. Alla personuppgifter kommer att avidentifieras för att garantera barnets anonymitet.

Det är vår förhoppning att Du vill låta Ditt barn delta i vår undersökning. För detta behöver vi Ditt skriftliga medgivande. Vi ber Dig därför fylla i nedanstående svarstalong och lämna till klassläraren snarast möjligt. Om Du önskar ytterligare information går det bra att ringa oss.

Med vänlig hälsning

Ingmarie Andersson
Log.stud
tel. 0413-224 32

Anna Christiansson
Log.stud
tel. 046-73 36 80

Handledare
Birgitta Sahlén
Docent/Leg.logoped
tel. 046-17 15 34

Ja, jag godkänner att mitt barn medverkar i undersökningen.

Barnets förnamn:.....

Födelsedatum:.....

Målsmans underskrift:.....

VERSION I
FILMVISNING 1-16.
SVARSALTERNATIV -RÄTT-FEL-FEL-RÄTT.

ÖVNINGSEXEMPEL I

☒ DU FÅR VARA TYST SOM EN MUS.....

SPONTANT:

FEL Menar mamma att Ronja är en mus på riktigt

RÄTT Menar mamma att Ronja måste smyga

ÖVNINGSEXEMPEL II

☒ DU ÄR JU STARK SOM EN BJÖRN.....

SPONTANT:

RÄTT Menar mamma att Linus är jättestark som kan lyfta hantlarna

FEL Menar mamma att Linus är en björn på riktigt

SCEN 1

☒ DU ÄTER JU SOM EN GRIS.....

SPONTANT:

RÄTT Menar mamma att Linus kladdar när han äter

FEL Menar mamma att Linus är en gris på riktigt

SCEN 2

☒ NU FÅR DU LÄGGA PÅ ETT KOL.....

SPONTANT:

RÄTT Menar mamma att Linus ska skynda sig

FEL Menar mamma att Linus ska lägga ett kol på grillen

SCEN 3

☐ SAKTA I BACKARNA.....

SPONTANT:

RÄTT Menar mamma att Linus ska vänta litet

FEL Menar mamma att Linus ska gå sakta när han går i backar

SCEN 4

☐ DEN GUBBEN GÅR INTE.....

SPONTANT:

RÄTT Menar mamma att Linus inte kan lura henne

FEL Menar mamma att en gubbe inte kan gå

SCEN 5

☐ JAG SKA HÅLLA TUMMARNAS.....

SPONTANT:

FEL Menar mamma att hon ska hålla i Linus tummar

RÄTT Hoppas mamma att Linus vinner

SCEN 6

☐ DET ÄR SOM BORTBLÅST.....

SPONTANT:

FEL Menar mamma att det blåser ute

RÄTT Menar mamma att armbandet inte går att hitta

SCEN 7

☐ VAD HAR DU PÅ HJÄRTAT.....

SPONTANT:

FEL Undrar mamma om Linus har ont i hjärtat

RÄTT Undrar mamma vad Linus vill

SCEN 8

DU ÄR JU SMAL SOM EN STICKA.....

SPONTANT:

FEL Menar mamma att Linus är en sticka på riktigt

RÄTT Menar mamma att Linus är jättesmal

SCEN 9

JAG ÄR HUNGRIG SOM EN VARG.....

SPONTANT:

FEL Menar mamma att hon blir en varg när hon är hungrig

RÄTT Menar mamma att hon är jättehungrig

SCEN 10

DET VAR NÄRA ÖGAT.....

SPONTANT

FEL Menar mamma att hon fick nåt i ögat

RÄTT Menar mamma att hon höll på att spilla ut saften

SCEN 11

HON FÖRSVANN SOM EN OLJAD BLIXT.....

SPONTANT:

FEL Menar mamma att det åskar och blixtrar ute

RÄTT Menar mamma att Ronja är jättesnabb

SCEN 12

DU ÄR JU KALL SOM EN ISBIT.....

SPONTANT:

FEL Menar mamma att Linus händer har frusit till is på riktigt

RÄTT Menar mamma att Linus är jättekall om händerna

SCEN 13

☐ HÄR TRIVS DU SOM FISKEN I VATTNET.....

SPONTANT:

RÄTT Menar mamma att Linus tycker mycket om leksaker

FEL Menar mamma att Linus är en fisk på riktigt

SCEN 14

☐ KUSTEN ÄR KLAR.....

SPONTANT:

RÄTT Menar mamma att de kan smyga utan att pappa ser dem

FEL Menar mamma att det är fint väder ute vid havet

SCEN 15

☐ DU ÄR LISTIG SOM EN RÄV.....

SPONTANT:

RÄTT Menar mamma att Linus är väldigt smart och klurig

FEL Menar mamma att Linus blir en räv på riktigt när han tänker

SCEN 16

☐ HÅLL ER I SKINNET.....

SPONTANT:

RÄTT Menar mamma att barnen ska uppföra sig ordentligt

FEL Menar mamma att barnen ska dra i sitt skinn

MANUAL FÖR VIDEOFILM IDIOMFÖRSTÅELSE

Material: TV och video med fjärrkontroll, videofilm. Bedömningsprotokoll med svarsalternativ.

Dokumentation: bedömningsprotokoll

Administrering: bedömningen kan genomföras av en testledare. En ev. medbedömare kan med fördel sköta handhavandet av videon samt notera barnets svar. Försökspersonen bör sitta så att han eller hon kan se både TV:n och testledaren.

INSTRUKTIONER TILL VIDEOFILM

Säg: **NU SKA VI TITTA PÅ EN FILM TILLSAMMANS. IBLAND STOPPAR JAG FILMEN OCH STÄLLER FRÅGOR TILL DIG. DU FÅR LYSSNA NOGA. DÅ BÖRJAR VI!**

Sätt på videofilmen, spela upp introduktionen och säg samtidigt som varje stillbild visas: **DET HÄR ÄR LINUS. HAN ÄR SJU ÅR.**

DET HÄR ÄR RONJA, LINUS STORASYSTER. HON ÄR TIO ÅR.

DET HÄR ÄR LINUS MAMMA OCH PAPPAN.

HÄR ÄR HUSET DÄR LINUS FAMILJ BOR.

NU SKA VI SE VAD SOM HÄNDER HEMMA HOS LINUS.

Stoppa filmen och säg:

FÖRST SKA JAG VISA VILKEN SORTS FRÅGOR JAG MENAR. VI HJÄLPS ÅT ATT SVARA PÅ DEM NÄR VI HAR SETT LITET AV FILMEN.

ÖVNINGSEXEMPEL 1

Sätt på filmen och visa första scenen. Stoppa filmen och säg: **MAMMA SÄGER "DU FÅR VARA TYST SOM EN MUS". VAD TROR DU HON MENAR DÅ?**

Barnet får svara. (Om barnet inte svarar – säg: **FÖRSÖK! DU KAN SÄKERT**).

(Om barnet upprepar idiomet – säg: **KAN DU SÄGA DET MED ANDRA ORD, ELLER PÅ ETT ANNAT SÄTT**).

När barnet svarat så säg: **BRA! VET DU VAD-VARJE GÅNG DU HAR SVARAT KOMMER JAG ATT LÄSA FÖR DIG I MINA PAPPER. NÄR JAG HAR LÄST FÄRDIGT FÅR DU GISSA VILKET AV MINA SVAR SOM ÄR RÄTT. NU LÄSER JAG ALLT, MEN DET ÄR BARA ETT SVAR SOM ÄR RÄTT.**

Läs upp båda svarsalternativen. Markera alternativ ett och två genom att peka på ett finger samtidigt som du läser upp varje alternativ.

(Om barnet svarar efter första svarsalternativet – säg: **VÄNTA LITE OCH LYSSNA FÄRDIGT FÖRST**).

Säg: **VILKET VAR RÄTT?**

Gör en kort paus så att barnet får en möjlighet att svara. Om barnet inte svarar, upprepa svarsalternativen igen på samma sätt med en kort paus emellan. Barnet får svara efter varje alternativ. Barnet kan svara med en hel mening, ja eller nej eller genom att peka på ett finger.

(Om barnet ger samma svar efter båda alternativen eller inte svarar alls så säg: **DU MÅSTE VÄLJA ETT SVAR** och upprepa alternativen).

ÖVNINGSEXEMPEL 2

Visa det andra övningsexemplet. Stoppa och säg: **MAMMA SÄGER "DU ÄR JU STARK SOM EN BJÖRN". VAD TROR DU HON MENAR DÅ?**

Barnet får svara.

Säg sedan: **NU SKA VI SE VAD DET STÅR HÄR.**

Läs upp svarsalternativen och visa på fingrarna som tidigare.

(Om barnet svarar efter första svarsalternativet så säg: **VÄNTA LITET OCH LYSSNA FÄRDIGT FÖRST**).

Säg: **VILKET ÄR RÄTT?**

Upprepa alternativen igen, med paus emellan. Barnet får svara efter varje alternativ.

(Om barnet inte ger samma svar efter varje alternativ eller inte svarar alls så säg: **DU MÅSTE VÄLJA ETT SVAR** och upprepa alternativen).

Efter de två övningsexemplen – säg: **NU BÖRJAR VI PÅ RIKTIGT.**

Visa scen 1. Använd instruktionerna från övningsexempel 2.

Under filmens gång – om barnet ställer frågor om händelser eller personer i filmen så säg: **VI FÅR SE**. För att bekräfta att du hört kommentarer från barnet – säg: **Mm**.

Idiomförståelse/parafrasering i %. Tabellen visar även resultat från
Guldstrand & Troberg (1997).

Idiom nr 8 – 10 åringar 4 – 5 åringar (G & T, 1997).

1.	86	42
2.	100	47
3.	82	21
4.	71	0
5.	96	26
6.	94	58
7.	94	11
8.	98	11
9.	100	47
10.	80	32
11.	90	63
12.	100	47
13.	76	42
14.	86	21
15.	80	21
16.	84	26

Tabellen visar medelvärden (m) av vuxnas skattning av vanlighet och genomskinlighet.

Idiom	Vanlighet	Genomskinlighet
1.	3,42	4,42
2.	3,53	2,13
3.	3,47	3,12
4.	2,13	1,65
5.	4,50	2,83
6.	3,47	3,77
7.	3,93	2,53
8.	3,40	4,45
9.	3,93	4,07
10.	4,02	2,40
11.	1,53	2,05
12.	3,00	4,53
13.	3,03	3,58
14.	2,82	2,42
15.	2,98	3,22
16.	2,85	2,08

Tabellen visar medelvärden (m) av skånska och småländska lärares skattning av vanlighet och genomskinlighet.

Idiom	Skånska lärare		Småländska lärare	
	Vanlighet	Genomskinlighet	Vanlighet	Genomskinlighet
1.	2,90	4,10	3,73	4,52
2.	3,85	2,55	3,00	1,68
3.	3,40	3,30	3,31	3,10
4.	1,95	2,05	2,15	1,36
5.	4,35	3,25	4,52	2,84
6.	3,30	3,75	3,30	3,26
7.	3,65	2,75	4,00	2,36
8.	2,80	4,38	3,84	4,53
9.	3,65	4,30	4,26	4,00
10.	3,50	2,45	4,10	2,15
11.	1,35	2,55	1,31	1,42
12.	2,45	4,00	3,63	4,73
13.	2,70	3,65	3,57	3,57
14.	2,50	2,55	2,57	2,36
15.	2,45	3,25	3,63	3,36
16.	2,45	2,25	3,15	2,00